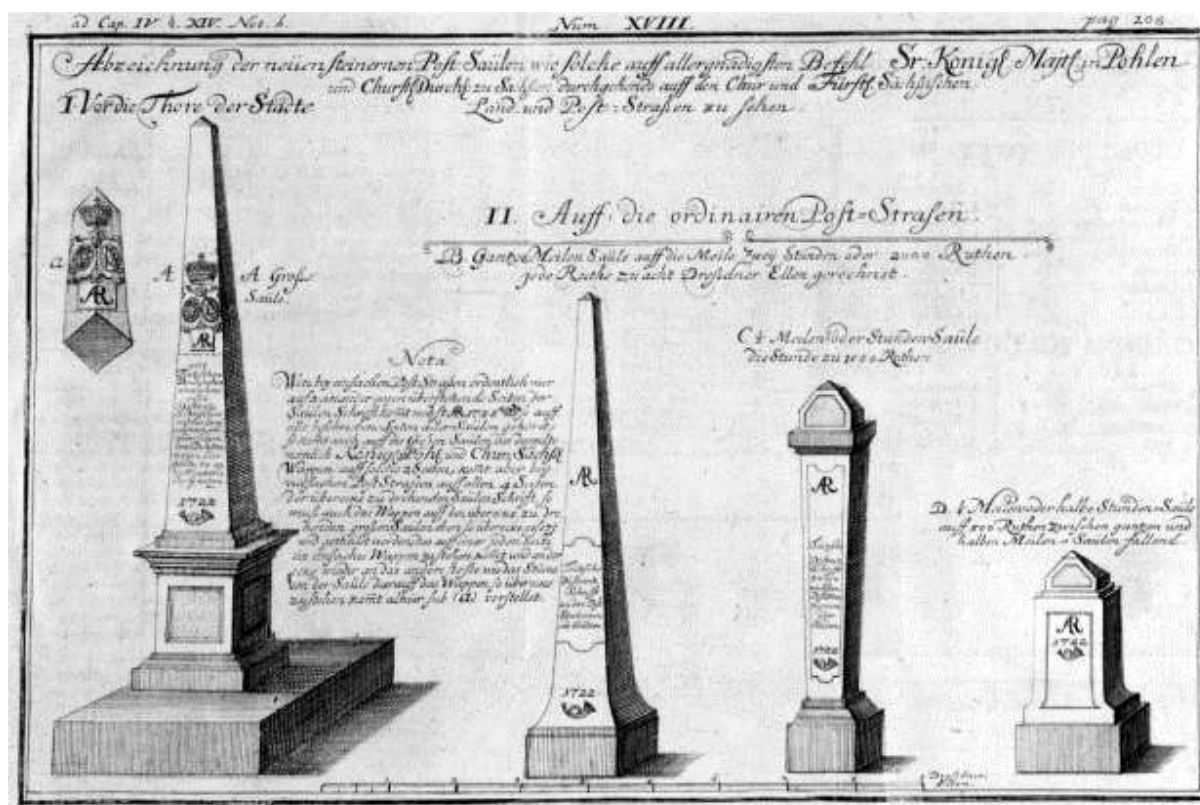

SŁUPY POCZTOWE

– MATERIALNE DZIEDZICTWO Z CZASÓW UNII POLSKO-SASKIEJ

MARCIN GOCH

W okresie panowania dynastii Wettynów w Polsce dużą wagę przywiązywano do funkcjonowania komunikacji pomiędzy Warszawą a Dreznem. Dla usprawnienia przesyłania korespondencji wagi państwowej, z rozkazu króla Polski i elektora saskiego, Augusta II Mocnego (Fryderyka Augusta I), powołano pocztę polsko-saską. Od 1722 r. (w sumie do 1823 r.) zaczęto stawiać kamienne słupy dystansowe na pocztowym trakcie łączącym dwór królewski z dworem książęcym¹. (Fot. 1)

Fot. 1 Rodzaje słupów poczty polsko-saskiej. Źródło: <https://siecizawbok.wordpress.com/2017/06/30/trabka-na-slupie-poczta-saska/comment-page-1/>

Pomysłodawcą słupów pocztowych w Saksonii był Adam Friedrich Zürner (1679-1742), pastor i jednocześnie kartograf w Skassa (obecnie dzielnica miasteczka Großenhain w Saksonii). Powołany w 1716 r. na geografa księcia-elektora, jako członek związku naukowców (późniejsze Akademie der Wissenschaften zu Berlin), stworzył rok później pierwszą pocztową mapę po książęcej Saksonii².

¹ Lexikon Kursächsische Postmeilensäulen, red. J. Franke i in., Berlin 1989, s. 94-98.

² Barock in Dresden, red. U. Arnold, W. Schmidt, Leipzig 1986, s. 180.

Od 1720 r. pracował nad siecią kamiennych milowych słupów pocztowych, a od 1721 r. sprawował funkcję polskiego (królewskiego) i saksońskiego (książęcego) komisarza granicznego. Zürner był nie tylko geodetą i kartografem, lecz również autorem *Treściwego przewodnika dla zwyczajnej podróży z Drezna do Warszawy (Kurze Anleitung zur gewöhnlichen Reise von Dreßden nach Warschau)*³, który ukazał się w 1738 roku.

W tym czasie stawiane były pod jego nadzorem i kierownictwem milowe kolumny pocztowe kilku rodzajów: kolumna odległościowa (dystansowa), kolumna ćwierćmilowa, kolumna półmilowa i milowa - przy czym warto zaznaczyć, że pół mili pocztowej było równe jednej godzinie i dystansowi

Fot. 2 Słup poczty polsko-saskiej we Freibergu (Saksonia). Fot. Autor

4,531 m (Fot. 2). Na słupach zostały wyryte litery „AR”, monogram łacińskiego Augustus Rex - Król August (Fot. 3).

Najbardziej okazałe słupy dystansowe ustawiano przy bramach miejskich lub w bezpośredniej bliskości rynku (niem. Markt). To właśnie na tych obiektach można jeszcze odnaleźć godła

Fot. 3 Słup poczty polsko-saskiej w Großenhain (Saksonia). Fot. Autor

Rzeczypospolitej i Saksonii zwieńczone polską koroną królewską (Fot. 4). Na jednej ze ścian takiego słupa były zamieszczane odległości do najważniejszych miast i miejscowości na trakcie. W ramach ciekawostki warto wspomnieć, że na słupach umieszczano również, używany do dziś, znak poczty - trąbkę pocztyliona (Fot. 5).

Za panowania Wettynów na polskim tronie pomiędzy Polską a Saksonią biegły dwie główne trasy:

północna - z **Drezna** przez Königsbrück, Hoyerswerde, Bad Muskau (pol. Mużakowo), Żary (niem. Sorau), Żagań (niem. Sagan), Głogów (niem. Glogau), Wschowę (niem. Fraustadt), Leszno (niem. Lissa), Kalisz, Łęczycę i Łowicz do **Warszawy**

południowa - z **Drezna** przez Bautzen (pol. Budziszyn), Görlitz,

³ Lexikon Kursächsische Postmeilensäulen, s. 84.

Fot. 4 Słup poczty polsko-saskiej w Nossen (Saksonia). Fot. Autor

Bolesławiec (niem. Bunzlau), Legnicę (niem. Liegnitz), Wrocław (niem. Breslau), Oleśnicę (niem. Oels), Syców (niem. Wartenberg), Piotrków Trybunalski i Mszczonów do **Warszawy**⁴. W 1732 r. uruchomiono jeszcze jeden szlak pomiędzy ww. głównymi dworami – przez Kargową, Poznań i Sochaczew. Tę drogę kurier, przewożąc listy wagi państwowej, pokonywał w trzy dni⁵.

Duża liczba słupów dystansowych uległa zniszczeniu, głównie w czasie II wojny światowej. W wielu miasteczkach (przede wszystkim w Saksonii) podjęto się rekonstrukcji tych niezwykle oryginalnych zabytków w ich pierwotnych miejscach usytuowania. Liczba zachowanych lub zrekonstruowanych słupów kształtuje się na poziomie ponad dwustu udokumentowanych obiektów⁶. W tym miejscu warto wspomnieć o wybranych słupach, na które można natrafić już po polskiej stronie współczesnej granicy polsko-niemieckiej. Ciekawym przykładem rekonstrukcji pozostaje słup w Lubaniu (niem. Lauban), znajdujący się obecnie na rynku tego dolnośląskiego miasta. Jest wierną repliką (2005 r.) jednego z trzech słupów dystansowych, ustawionych w tym mieście w 1725 roku. (Fot. 6) Oryginał stał

Fot. 5 Słup poczty polsko-saskiej w Nossen (Saksonia). Fot. Autor

⁴ <http://www.dresden-warszawa.eu/pl/prolog/informacja-historyczna/> (dostęp: 7.02.2019).

⁵ M. Zarębski, *Saski system pocztowy*; (dostęp: 7.02.2019) <https://www.zinfo.pl/artykuly/667>.

⁶ https://de.wikipedia.org/wiki/Galerie_der_kurs%C3%A4hsischen_Postmeilens%C3%A4ulen (dostęp: 7.02.2019).

Fot.6 Słup poczty polsko-saskiej w Lubaniu (Polska). Fot. Autor

pierwotnie przy Bramie Zgorzeleckiej. Przed II wojną światową został przeniesiony niedaleko barokowego „Domu pod Okrętem”. Po 1945 r. w niewyjaśnionych okolicznościach zaginął⁷.

Warto dodać, że w Polsce zrekonstruowano również słup pocztowy w Zgorzelcu (Plac Pocztowy). Fragmenty – zniszczonego w czasie II wojny światowej – oryginalnego słupa trafiły w latach 50. poprzedniego stulecia do Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu⁸, gdzie znajdują się obecnie na ekspozycji stałej. Na temat okoliczności odnalezienia wspomnianego zabytku pisał Edmund Małachowicz – wybitny architekt i konserwator zabytków⁹.

Z kolei w 2005 r. w Legnicy, podczas prowadzenia prac ziemnych, odkryto słup z czasów polsko-saskich¹⁰. Tym bardziej jest to godne przypomnienia, gdyż legnicki obiekt nie figurował w niemieckim leksykonie opisującym historię i zasięg występowania słupów pocztowych.

Na koniec niniejszego artykułu warto wspomnieć o ciekawym, internetowym projekcie krajoznawczym nawiązującym do wytyczenia przez Adama Friedricha Zürnera dawnego traktu pocztowego łączącego Drezno z Warszawą¹¹. Autorom udało się zaakcentować polsko-saskie powiązania, przybliżając – warte odwiedzenia – miejscowości na wspomnianym szlaku. Twórcy

⁷ Replikę wykonano z inicjatywy Stowarzyszenia Miłośników Górnych Łużyc.

⁸ *Trąbka na słupie...* - poczta saska; dostęp: <https://sciezkawbok.wordpress.com/2017/06/30/trabka-na-slupie-poczta-saska/> (dostęp: 7.02.2019).

⁹ E. Małachowicz, *Słup drogowy poczty polsko-saskiej z pocz. XVIII w. w Zgorzelcu nad Nysą Łużycką*, „Ochrona Zabytków”, 1956, nr 1-2, s. 113-115.

¹⁰ <https://wiadomosci.wp.pl/odkryto-xviii-wieczny-pocztowy-slup-milowy-6037787776356993a> (dostęp: 7.02.2019).

¹¹ <http://www.dresden-warszawa.eu/pl> (dostęp: 7.02.2019).

projektu, docierając do różnorodnych źródeł, szczególną uwagę zwrócili na materialne przykłady z okresu baroku – zarówno polskie ślady w Saksonii, jak i saskie w Polsce.

Niniejszy artykuł powstał w ramach stypendium twórczego Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w dziedzinie: opieka nad zabytkami (nr EBOI 83340/16). W tym miejscu chciałbym złożyć serdeczne podziękowania kierownictwu Departamentu Dziedzictwa Kulturowego za Granicą i Strat Wojennych za wsparcie i życzliwość w czasie realizacji stypendium”.

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

MARCIN GOCH

---

absolwent Zakładu Historii Sztuki Nowoczesnej na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. W latach 2008-2013 pracownik Krajowego Zespołu do Walki z Przestępczością przeciwko Dziedzictwu Narodowemu, umiejscowionego w strukturze Biura Kryminalnego Komendy Głównej Policji. Od 2013 do 2016 r. pracownik Centralnego Biura Śledczego Policji. W swojej pracy zawodowej zajmował się głównie poszukiwaniami skradzionych zabytków oraz zwalczaniem przestępczości skierowanej na dobra kultury.

Współpracownik Departamentu Dziedzictwa Kulturowego za Granicą i Strat Wojennych Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Narodowego Instytutu Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą. Autor licznych publikacji z zakresu polskiej sztuki XVIII-XX w., polskiego dziedzictwa kulturowego poza granicami kraju oraz zwalczania przestępczości przeciwko zabytkom.